

БРУСЛИК ОЛЕКСІЙ ЮРІЙОВИЧ,

аспірант кафедри державного будівництва,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: bruslex7@gmail.com
ORCID 0000-0002-4217-2586

УДК 342.37(410)

Конституційно-правова трансформація британської монархії в новітню епоху Єлизавети II (стаття друга)¹

У статті досліджено методи впливу королеви на виконавчу владу. Суттєву увагу приділено щотижневим аудієнціям Прем'єр-міністра Великобританії у монарха та їхньому значенню для управління державою. Виділені головні фактори критики британської монархії (фінансовий, моральний, інституційний) та у зв'язку з ними розглянуті способи відновлення авторитету монархії. Досліджено сукупність проведених реформ інституту монархії. Аргументований висновок про те, що в нинішніх умовах монархія є цегментуючим державним інститутом, що дозволяє зберігати національну та державну єдність Сполученого Королівства.

Ключові слова: вплив королеви, взаємовідносини, аудієнція, Прем'єр-міністр, критика, реформування, фінансування, престолонаслідування, Єлизавета II.

Постановка проблеми. В першій статті, яка була опублікована в попередньому номері «Вісника Національної академії правових наук України», нами було досліджено певні аспекти конституційно-правового статусу британської

монархії. Зокрема, значну увагу приділено реалізації королівських прерогатив та питанню щодо наявності в даному аспекті у королеви дискреційних повноважень. Це дало змогу дійти висновку про те, що в період правління

¹ Стаття присвячена 90-річчю королеви Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії Єлизавети II.

Єлизавети II та після формування «нової британської конституції» монарша дискреція фактично нівельована, а королівські прерогативи здійснюються за ініціативою та під контролем Прем'єр-міністра особисто, чи інших представників Уряду. Однак у такому випадку постає логічне питання, чи є королева повністю безправною, чи все ж в її арсеналі залишився певний інструментарій, який допомагає впливати на виконавчу владу, а як наслідок – і на управління державою? **Актуальність статті** обумовлена необхідністю дослідження способів реального впливу монарха на виконавчу владу в Сполученому Королівстві, а також дослідження сукупності реформ британського інституту монархії, які були здійснені на початку ХХІ ст.

Ступінь розробленості проблеми.

Вказаною проблематикою тією чи іншою мірою займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: В. Богданор, Р. Блекберн, І. Ковальов, П. Лейланд, В. Лузін, Н. Мішина, С. Серьогіна, В. Шаповал та ін. Мета запропонованої статті полягає в наданні характеристики тих аспектів конституційно-правового статусу британської монархії, які зазнали реформування наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., задля завершеності дослідження щодо трансформації інституту монархії в період правління королеви Єлизавети II.

Вклад основного матеріалу. Наприкінці ХVІІІ ст. видатний британський державний діяч Едмунд Берк писав: «Повноваження Корони майже мертві і гнилі як прерогатива, вирости заново з більшою силою і набагато меншою ганьбою під назвою “вплив”» [1, с. 120].

Насправді, нині «вплив» британського монарха на державне управління здійснюється не через реалізацію королівських прерогатив, а шляхом застосування сукупності інших неформальних, часто закамфльованих механізмів.

На практиці найбільш значимим повноваженням монарха є консультування своїх міністрів. Передовсім мова йде про Прем'єр-міністра, для якого на постійній основі проводиться королівська аудієнція – щовівторка близько 18:30 у Букінгемському палаці. Ці зустрічі можуть бути і частішими, ніж один раз на тиждень, залежно від необхідності проведення додаткових консультацій. За період правління Єлизавети II функціонувало тринадцять прем'єр-міністрів, починаючи від Вінстона Черчилля до Терези Мей. Із кожним із своїх прем'єрів королева мала щонайменше один раз на тиждень зустрічі, під час яких обговорювався стан справ у Сполученому Королівстві, а коло розглянутих питань було суворо конфіденційним.

Свого часу В. Беджгот зазначав, що монарх під час аудієнцій у нього голови Уряду може вплинути на Прем'єра шляхом використання трьох прав: права на консультацію, права на заохочення та права на попередження. На думку авторитетного конституціоналіста, монарх має говорити своєму Прем'єр-міністрові: «Відповідальність за впровадження цих заходів лежить на вас. Щоб ви не думали, краще з цього має бути зроблено. Щоб ви не думали, краще має мою повну та ефективну підтримку. Але якщо те, що ви пропонуєте, погано, ви швидко пересвідчитесь в цьому. Однак я не проти цих заходів, адже мій обов'язок не протистояти. Але

я підкреслюю, що попереджаю вас про можливі негативні наслідки таких рішень» [2, с. 75]. Указана позиція класика британського конституціоналізму була висвітлена в його роботі «Англійська конституція», яка вперше побачила світ 1867 р. Коментуючи запропоновану В. Беджготом формулу правомочностей монарха в аспекті взаємовідносин із Прем'єр-міністром, майбутній спадкоємець престолу герцог Йоркський (згодом король Георг V) зазначав, що вказані науковцем права монарха «відкривають перед королем широке поле для діяльності і можуть надати йому можливість істотно впливати на державні справи» [3, с. 353–354].

Прем'єр-міністри епохи королеви Єлизавети II, коментуючи роль їхніх аудієнцій у монарха, не вдаючись до подробиць, висловлювали солідарну позицію щодо важливості вказаних щотижневих зустрічей. Наприклад, Прем'єр-міністр Великобританії 1970–1974 рр. Едвард Хіт зазначав, що королева має суттєвий вплив через «обмін думками» з її прем'єр-міністрами, але вона ніколи не буде говорити очільнику Уряду, що він повинен чи не повинен робити [4, с. 72]. Прем'єр-міністр Сполученого Королівства 1979–1990 рр. Маргарет Тетчер із приводу аудієнцій писала: «Кожен, хто думає що вони (аудієнції. – О. Б.) проста формальність чи соціальна умовність, глибоко помиляється. Насправді вони проходять в спокійній діловій атмосфері, і Її Величність завжди демонструє свою здатність охоплювати широке коло проблем і свій великий досвід» [5, с. 18].

Аудієнції, як видається, насправді є надзвичайно важливим аспектом дер-

жавного управління у Сполученому Королівстві. Щотижневі зустрічі з монархом, де Прем'єр-міністр має відзвітувати про виконану роботу за тиждень, а також про те, що Уряд планує зробити найближчим часом, слугують постійним нагадуванням правителю про те, що главою держави є монарх. Аудієнції вгамовують фактичного керівника Сполученого Королівства та нагадують Прем'єру, що він та його Кабінет тимчасові, а монархія і Великобританія – вічні. Також слід відзначити, що аудієнції у монарха та питання до Прем'єр-міністра в Парламенті є не простою формальністю, а важливими елементами встановленої в Сполученому Королівстві форми правління. Прем'єр-міністр як слуга Її Величності звітує перед монархом щовівторка о 18:30 під час їхніх зустрічей, а як всенародно обраний фактичний керівник держави – перед виборцями щосереди о 12:30 у британському Парламенті під час запитань до Прем'єр-міністра. Якби не підзвітність очільника Уряду королеві, то Сполучене Королівство було б не монархією, а республікою. Якби не відповідальність глави Кабінету перед Парламентом, то Прем'єр-міністр був би Президентом. Вказані обставини є важливими пазликами строкатої амальгами британської парламентарної монархії.

В аспекті впливу монарха на виконавчу владу також важливим є те, що інформацію про функціонування Уряду королева отримує не лише від Прем'єр-міністра, а з різних джерел і в різний спосіб. Відповідно до встановленої традиції, суверену двічі на день доставляють спеціальний червоний кейс, так звану «червону валізу», із найбільш

важливими державними паперами, які спеціально готують для монарха різні міністри. Окрім цього, глава держави має право витребувати в будь-якого члена Уряду інформацію, яка цікавить монарха, та ознайомитися з рішеннями, що приймалися відповідними міністерствами, відомствами, чи Кабінетом у цілому. Оскільки вся документація Кабінету (протоколи засідань, службова переписка, проекти рішень тощо) є державною таємницею і при зміні влади не передається наступному Уряду, тому тільки королева володіє повною інформацією про роботу і характер прийнятих рішень кабінетів та прем'єр-міністрів, що діяли в період правління монарха [6, с. 345]. Таким чином, британська королева, обіймаючи трон безстроково, фактично є незмінним членом Уряду.

Важливим аспектом у діяльності Єлизавети II є факт зустрічей і проведення консультацій не лише з представниками виконавчої влади Сполученого Королівства. Королева, виконуючи конституційну роль голови Британської Співдружності та королеви ще 15 держав світу, постійно зустрічається з очільниками цих країн. Також під час офіційних візитів зарубіжних лідерів до Великобританії їхні зустрічі проводяться не лише з Прем'єр-міністром, а й із королевою, що робить її дуже вправною з питань зовнішньої політики. З огляду на вищевказане стає зрозумілим, що в таких умовах монарх є найбільш поінформованою людиною у країні із колосальним досвідом і знаннями.

В. Беджгот підкреслював: «Характерною перевагою конституційного короля є його незмінність. Це дає йому

можливість набути послідовних знань зі складних питань, але це дає лише можливість. Король повинен використовувати її. До політичних справ не королівська дорога: вони мають численні деталі, неприємні, складні та неоднорідні. Король, щоб бути рівним із міністрами в дискусії, повинен працювати, як вони працюють; він повинен бути людиною справи, оскільки вони є людьми справи» [2, с. 85].

Незважаючи на свій поважний вік, королева Єлизавета II і понині відповідально здійснює покладені на неї обов'язки британського монарха, щоденно виконуючи колосальний обсяг роботи та демонструючи невтомну працездатність. Так, головний репортер впливової британської газети «Телеграф» А. Алдерсон, який готує матеріали, що пов'язані з королівською сім'єю, описуючи робочий день королеви, відзначає таке. Щоранку королева Єлизавета II після сніданку переглядає добірку кореспонденції (їй надходить щодня 200–300 листів), ознайомлюється зі змістом червоних кейсів та проводить нараду зі своїми приватними секретарями. Окрім цього, ще до опівдня британський монарх проводить низку офіційних зустрічей із зарубіжними послами, державними службовцями, міністрами тощо. Одна зустріч триває приблизно 20 хвилин. Близько 19:30 кожного робочого дня королеві надходить звіт про парламентське засідання, яке відбувалося в цей день. Даний документ готується одним із парламентських партійних організаторів (батогів), а королева Єлизавета II ознайомлюється з його змістом одразу після отримання [7].

Слід відзначити, що нині правляча королева Сполученого Королівства володіє беззаперечним авторитетом серед політичних акторів не лише як представник державного інституту, а перш за все як особистість та державний діяч. Прем'єр-міністри та міністри Її Величності безсумнівно прислухаються до думки королеви з приводу тих чи інших питань, хоча вирішальне слово все ж залишається за очільником Уряду та Кабінетом. Дозволимо собі припустити, що «вплив» Єлизавети II на державне управління викликаний перш за все наявністю в неї колосального досвіду, який накопичений королевою за період її перебування на монаршому престолі. Окрім цього, судячи з практики діяльності урядів Сполученого Королівства, можна зробити висновок про те, що прем'єр-міністри особливо прислухаються до позиції королеви в аспекті відносин Великобританії з іншими країнами Британської Співдружності. Важливим аспектом діяльності монарха є віра підданих Її Величності в те, що королева Єлизавета II представляє і відстоює інтереси нації і саме з цих позицій вона намагається впливати на діяльність виконавчої влади. Що б там не було, але вказані судження, швидше, є науковою гіпотезою, оскільки справжня взаємодія між Урядом та монархом має виключно конфіденційний характер. У даному контексті слід погодитися з Р. Блекберном, який зазначає: «Монархія є найзагадковішим британським політичним інститутом, оскільки багато з правил, що регулюють її діяльність, є туманними за своєю природою, балансують між правом і політикою, між міфом і реальністю» [8, с. 177].

Ореол таємничості та особиста харизма королеви Єлизавети II посприяли тому, що нині британська монархія є дуже популярною як у самому Сполученому Королівстві, так і за його межами. Однак в епоху правління Єлизавети II були періоди, коли майже кожний другий британець вважав монархію розкішною, яку країна не може собі дозволити. Подолати критичні настрої в суспільстві та досягнути підтримки й любові підданих до монархії вдалося в тому числі завдяки проведенню реформування цього інституту.

Критицизм британської монархії в новітню епоху Єлизавети II головним чином зосереджувався навколо трьох проблем. По-перше, фінансового утримання монархії; по-друге, морального аспекту, що викликано низкою скандалів у британській сім'ї; по-третє, аргументами республіканців щодо непотрібності інституту монархії в сучасних умовах розвитку британської державності. Саме суспільна критика монархії, апогеєм якої стали 90-ті рр. XX ст., незалежно від причин її виникнення, змісту та масштабів, стала основним фактором стимулювання процесу пошуку варіантів модернізації цього найстарішого британського державного інституту. Саме у вказаний період різко збільшилася кількість академічних досліджень конституційного статусу британської монархії. Окрім цього, в умовах підірваного іміджу монархії необхідність змін усвідомлювали і самі члени королівської сім'ї, які прагнули відновити авторитет репрезентованого ними державного інституту шляхом проведення конституційно-правових реформ.

На початку 1990-х рр. саме з ініціативи принца Уельського, спадкоємця британського престолу, почалася робота комплексного плану реформування інституту монархії. Члени королівської сім'ї в неформальній обстановці під час зустрічей в Сандрингемі та Балморалі (королівські палаци) обговорювали можливі варіанти перетворень, покликаних довести їхню корисність і необхідність сучасному британському суспільству. Примітно, що як консультант у процесі вироблення проекту можливих реформ, був запрошений один із найавторитетніших сучасних британських конституціоналістів – професор Оксфордського університету Вернон Богданор. Він також активно співпрацював із принцом Чарльзом під час роботи над своєю книгою «Монархія і конституція», яка була опублікована в 1995 р. [4]. У даному контексті по суті мова йшла про підготовку своєрідної «дорожньої карти» модернізації, покликаної забезпечити збереження і зміцнення британської монархії в ХХІ ст. [9, с. 499].

Право на фінансове забезпечення є однією із найдавніших особистих королівських прерогатив. Разом з тим саме фінансовий аспект завжди був чи не найважливішим об'єктом критики британської монархії. Протягом епохи правління Єлизавети II реформування цієї сфери відбувалося в декілька етапів. Так, у 1992 р. королева Єлизавета II повідомила про те, що фінансування особистих потреб із державного бюджету, яке починаючи з 1697 р. здійснювалося відповідно до так званого «цивільного листа» і забезпечувалося всім членам монаршої сім'ї, тепер буде

здійснюватися адресно. Окрім самої королеви, бюджет Сполученого Королівства забезпечував потреби її чоловіка, герцога Единбурзького, та королеви-матері. Після смерті останньої в 2002 р. пряме державне фінансування здійснюється виключно самої королеви та її чоловіка.

Окрім цього, іншим аспектом фінансової реформи британської монархії в 1992 р. стала відмова Єлизавети II від важливої особистої прерогативи – звільнення від сплати податку на прибуток [10, с. 264]. Нині королева, як і піддані Її Величності, сплачує вказаний податок у бюджет країни. Разом з тим королева зберегла певні фіскальні привілеї. Наприклад, у 2002 р. після смерті королеви-матері, Єлизавета II відмовилася сплачувати податок на спадщину. Також у 1992 р. Букінгемський палац оголосив про те, що королева більше не буде використовувати спеціальні авіарейси під час відвідування зарубіжних держав [6, с. 332, 352], а в 1997 р. за ініціативою лейбористського Уряду монарша сім'я відмовилася від утримання яхти «Британія», передавши її музею.

Апофеозом реформування фінансового аспекту функціонування британської монархії стало прийняття в 2011 р. Парламентом Великобританії Акта про грант суверена [11]. Цим статутом було консолідовано джерела державного фінансування монархії в один фонд – грант суверена. Він щорічно формується Казначейством і затверджується Актом Парламенту. Грант суверена розраховується як певний відсоток від доходів, що отримуються державою від переданих в її управління володінь Корони. Відповідно до ст. 1 Акта про грант

суверена первісна ставка встановлена на рівні 15%. Відповідно до ст. 7 вказаного статуту після 2016 р. ставка може переглядатися кожні 5 років і в обов'язковому порядку має бути затверджена Актом Парламенту. Разом з тим, якщо після проведення аудиту на кінець фінансового року виявиться, що 50% виділених коштів на монархію не було використано, то за рекомендацією королівських фінансових опікунів Урядом може бути прийнято рішення про певне ситуативне скорочення фінансування інституту монархії (ст. 6 Акта).

Канцлер Казначейства Дж. Осборн коментуючи проведену реформу, зазначав: «Новий грант суверена є суспільним балансом. Наша королева буде отримувати достатньо коштів для виконання своїх обов'язків, а, з другого боку, будуть дотримані законні інтереси платників податків щодо обсягів і належної підзвітності вказаних бюджетних витрат» [12]. Разом з тим слід відзначити, що розмір гранту суверена щорічно збільшується. Якщо фінансування монархії на 2012–2013 фінансовий рік, відповідно до ст. 1 Акта про грант суверена, передбачалося в розмірі 31 мільйона фунтів, тоді як на 2016–2017 фінансовий рік передбачено 42 мільйони 800 тисяч фунтів стерлінгів [13]. Втім державні видатки на утримання монархії нині є значно меншими, ніж прибутки від існування цього інституту. Як мінімум половина іноземних туристів, особливо із США та республіканських країн Європи, приїждять до Британії задля того, щоб помилуватися атрибутами королівської влади (подивитися на паради королівської гвардії, відвідати монарші палаци-музеї тощо).

Усе це забезпечує державі мільярдні прибутки. Тому в умовах фінансово реформованого інституту монархії королева є не утриманцем, а матеріальним донором Сполученого Королівства.

Важливим аспектом критики монархії в 90-ті рр. був моральний аспект, що викликаний фактом розлучення в 1992 р. двох нащадків королеви Єлизавети II – принца Ендрю та принцеси Анни. Однак найбільших репутаційних збитків монархії завдало розлучення в 1996 р. спадкоємця престолу принца Чарльза та Діани Спенсер. Після трагічної смерті «народної принцеси» [14, с. 149] в 1997 р. монаршу сім'ю багато прихильників Діани звинувачували якщо не в смерті, то в руйнуванні її життя. «Фактор Діани» негативно вплинув на авторитет монархії серед британців. У даному контексті мова йшла не стільки про інститут, як про персоналії, адже багато підданих Її Величності й досі не бажають, щоб їхнім королем став принц Чарльз.

Репутацію монаршої сім'ї вдалося поступово відновити шляхом схильності королеви Єлизавети II до реформування інституту, який вона представляє, а також завдяки нащадкам «народної принцеси» – принцу Вільяму та принцу Гаррі. Одруження принца Вільяма, народження спадкоємців престолу стали подіями, які об'єднали британців та мимоволі реставрували моральну прихильність підданих Її Величності до монаршої сім'ї. Разом з тим не можна не погодитися з позицією Р. Блекберна, який підкреслює, що королева Єлизавета II встановила «золотий стандарт поведінки монарха в аспекті виконання нею ролі глави держави в новітній час»

[8, с. 177]. Тому саме завдяки зусиллям нині правлячої королеви, яка є надпопулярною у Сполученому Королівстві, моральний авторитет монаршої сім'ї та підтримку серед населення інституту монархії вдається утримувати на високому рівні.

Останнім аспектом реформування британської монархії стало змінення умов престолонаслідування. Однією з основоположних особистих королівських прерогатив є принцип «монарх ніколи не вмирає» [15, с. 511]. Таким чином, британська правова система передбачає постійне функціонування інституту монархії, що виражено в формулі: «Король помер. Хай живе король!». У формально-юридичному сенсі вказана формула втілювалася у британському праві шляхом статутного закріплення порядку і умов престолонаслідування, які у Великобританії були незмінними протягом більш як 310 років.

У жовтні 2011 р. на саміті глав держав Британської Співдружності в австралійському Перті Прем'єр-міністр Великобританії Д. Кемерон заявив про бажання коаліційного Уряду внести зміни в порядок престолонаслідування, пов'язавши цю ініціативу з процесами демократизації і модернізації: «Ідея про те, що молодший син повинен стати монархом замість старшої дочки тільки тому, що він чоловік, або про те, що майбутній монарх може укласти шлюб з представником будь-якої віри, окрім католицької, заходить в очевидну суперечність із нашим статусом сучасної країни» [16]. Акт про спадкування Корони було прийнято Парламентом Великобританії 25 квітня 2013 р., однак він набрав чинності лише 26 березня

2015 р. Подібна затримка в майже два роки була пов'язана з тим, що всі 16 країн Британської Співдружності, які визнають королеву главою держави, мали дати свою згоду та внести відповідні зміни до національного законодавства в аспекті наслідування британського престолу.

Акт про спадкування Корони 2013 р. [17] містив у собі три основні новели. По-перше, відповідно до ст. 1 вказаного статуту всі члени королівської сім'ї чоловічої статі, які народилися після 28 жовтня 2011 р., більше не можуть випереджати своїх старших сестер у лінії спадкування британського престолу. По-друге, згідно зі ст. 2 статуту, шлюб із католиком більше не є підставою для виключення зі списку претендентів на Корону. По-третє, Акт про королівські шлюби 1772 р. [18] втрачав свою силу відповідно до ст. 3 Акта про спадкування Корони 2013 р. Якщо раніше для укладення законного шлюбу з будь-яким представником королівської родини потрібна була згода монарха, то тепер подібний дозвіл повинні будуть отримувати лише перші шість претендентів у черзі на трон.

Нік Клегг, лідер ліберальних демократів, які були союзниками торі по коаліційному Уряду 2010–2015 рр., з приводу нової процедури престолонаслідування зазначив: «Цей статут (Акт про спадкування Корони 2013 р. – О. Б.) відображає прагнення Уряду домогтися рівності, ліквідувати вікову дискримінацію за релігійною і статевою ознаками. Цей Акт встановлює правила спадкування, які відповідають двадцять першому століттю і сучасній конституційній монархії» [9, с. 502].

На даному етапі проведена реформа престолонаслідування стала останньою спробою модернізації британської монархії. Таким чином, відповідно до новоприйнятого статуту, нинішня лінія спадкування британського престолу виглядає таким чином. Офіційним спадкоємцем є принц Уельський Чарльз (1948 р. н.), за ним у лінії престолонаслідування слідує його син принц Вільям (1982 р. н.), далі син Вільяма – Джордж (2013 р. н.).

Висновки. Головним спадком епохи правління королеви Єлизавети II можна вважати саме збереження інституту монархії у Сполученому Королівстві. Запорукою досягнення цього результату впливова британська газета «Телеграф» назвала те, що «Єлизавета II – найбільш покірний монарх за тисячу років» [19]. Можливо, так і є, однак нам видається, що Єлизаветі II вдалося зберегти державний інститут монархії завдяки її особистій здатності пристосовуватися до мінливих умов розвитку сучасної державності. Саме завдяки адаптації монархії вдалося віднайти нове місце в системі органів публічної влади у Сполученому Королівстві. Прем'єр-міністр Д. Кемерон, виступаючи 7 березня 2012 р. у Палаті громад зі зверненням з нагоди Діамантового ювілею правління королеви Єлизавети II, зазначив: «Якось було сказано, що мистецтво прогресу полягає у збереженні порядку

на тлі змін та впровадження змін на тлі порядку, і в цьому королева не має собі рівних» [20].

Нині британський монарх не керує державою, однак, як нами було доведено, в його арсеналі є достатній інструментарій, щоб здійснювати вплив на виконавчу владу. Це одна із багатьох причин, чому королева є не суто символічною чи церемоніальною фігурою, як інколи відзначається в правовій літературі.

Функціонування інституту монархії дає британцям можливість зберегти історію живою, не втратити зв'язок із минулим. В епоху правління Єлизавети II королева почала здебільшого сприйматися навіть не як глава держави, а як символ нації, що виступає як фокус для національної ідентичності, гордості та єдності. Разом з тим у сучасному мінливому світі монархія також є важливим фактором стабільності та постійності в державному, правовому і суспільному розвитку. Окрім того, королева є символом державності, символом самої Великобританії, як, наприклад, Біг Бен. Недарма в 2012 р. найвідомішу пам'ятку Лондона було офіційно перейменовано у вежу Єлизавети II на честь Діамантового ювілею правління королеви. Усе це дає нам підстави стверджувати, що допоки існує монархія, існуватиме й сама британська державність.

Список використаних джерел

1. Burke E. Letter / Edmund Burke. – London : Printed for J. Debrett, 1796. – 120 p.
2. Bagehot Walter The English Constitution / Walter Bagehot. – 7-th edition. – L. : Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd, 1894. – 292 p.
3. Овчинников В. В. Сакура и дуб: Впечатления и размышления о японцах и англичанах / В. В. Овчинников. – Киев : Днипро, 1986. – 479 с.

4. Bogdanor V. The Monarchy and the Constitution / V. Bogdanor. – Oxford : Clarendon Press, 1995. – 328 p.
5. Thatcher M. The Downing Street Years / Margaret Thatcher. – London : HarperCollins, 1993. – 832 p.
6. Ковалев И. Г. Экономика и современное государственно-политическое устройство Великобритании / И. Г. Ковалев. – М. : Перо, 2011. – 587 с.
7. Alderson A. The Queen's working day / Andrew Alderson // The Telegraph [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/theroyalfamily/7870095/The-Queens-working-day.html>.
8. The British Constitution: Continuity and Change: A Festschrift for Vernon Bogdanor / edited by Matt Qvortrup. – Oxford : Hart Publishing, 2013. – 212 p.
9. Ковалев И. Г. Британская монархия: современная роль и проблема модернизации / И. Г. Ковалев // Политика и общество. – 2015. – №4 (124). – С. 495–505.
10. Серьогіна С. Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики / С. Г. Серьогіна. – Х. : Право, 2011. – 768 с.
11. Sovereign Grant Act 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/15>.
12. Collection: Sovereign Grant Act 2011: Report of the Royal Trustees [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.georgeosborne4tatton.com/content/collection-sovereign-grant-act-2011-report-royal-trustees>.
13. Sovereign Grant Act 2011: Report of the Royal Trustees on the Sovereign Grant for 2016-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/479563/sovereign_grant_report_final_web.pdf.
14. Блер Т. Шлях / Тоні Блер. – К. : Темпора, 2011. – 848 с.
15. Конституционное право зарубежных стран : учебник / под общ. ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2013. – 1088 с.
16. The Succession to the Crown Bill-Constitution Committee [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201213/ldselect/ldconst/106/10603.htm>.
17. Succession to the Crown Act 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/20>.
18. Royal Marriages Act 1772 (repealed) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/apgb/Geo3/12/11>.
19. Queen Elizabeth II: the most dutiful monarch in a thousand years [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/queen-elizabeth-II/9927341/Queen-Elizabeth-II-the-most-dutiful-monarch-in-a-thousand-years.html>.
20. PM's parliamentary address for the Diamond Jubilee [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-parliamentary-address-for-the-diamond-jubilee>.

References

1. Burke E. (1796) Letter. London : Printed for J. Debrett, [In English]
2. Bagehot Walter (1894) The English Constitution (7th Ed.). L. : Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd, [In English]
3. Ovchinnikov V. V. (1986) Sakura i dub: Vpечatleniia i razmyshleniia o yaponsakh i anglichanakh [Sakura and Oak: Impressions and thoughts about the Japanese and the English] Kiiev : Dnipro [In Russian]
4. Bogdanor V. (1995) The Monarchy and the Constitution. Oxford : Clarendon Press, [In English]
5. Thatcher M. (1993) The Downing Street Years. London : HarperCollins [In English]
6. Kovaliov I. G. (2011) Ekonomika i sovriemiennoie gosudarstviенno-politichieskoie ustroistvo Vielikobritanii [Economy and modern state-political structure of the UK] Moskva : Piero [In Russian]
7. Alderson A. The Queen's working day. The Telegraph [telegraph.co.uk](http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/theroyalfamily/7870095/The-Queens-working-day.html) Retrieved from: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/theroyalfamily/7870095/The-Queens-working-day.html> [In English]

8. (Matt Qvortrup Eds.) (2013) The British Constitution: Continuity and Change: A Festschrift for Vernon Bogdanor. Oxford : Hart Publishing [In English]
9. Kovaliov I. G. (2015) Britanskaia monarchiia: sovremiennaia rol i problema modernizatsii [British monarchy: the modern role and the problem of modernization] Politika i obshchestvo. – Politics and Society, 4 (124), 495–505. [In Russian]
10. Seriohina S. H. (2011) Forma pravlinnia: pytannia konstytutsyino-pravovoi teorii ta praktyky [Form of government: the question of constitutional law theory and practice] Kh. : Pravo [In Ukrainian]
11. Sovereign Grant Act 2011 legislation.gov.uk Retrieved from: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/15> [In English]
12. Collection: Sovereign Grant Act 2011: Report of the Royal Trustees georgeosborne4tatton.com Retrieved from: <http://www.georgeosborne4tatton.com/content/collection-sovereign-grant-act-2011-report-royal-trustees> [In English]
13. Sovereign Grant Act 2011: Report of the Royal Trustees on the Sovereign Grant for 2016–17 gov.uk Retrieved from: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/479563/sovereign_grant_report_final_web.pdf [In English]
14. Bler T.(2011) Shliakh [The Way]. Kyiv : Tempora [In Ukrainian]
15. Baglaia M. V., I. Lieibo Yu., Entina L. M. (2013) Konstitutsionnoie pravo zarubiezhnykh stran [Constitutional law of foreign countries] (3d Eds.). Moskva : Norma : INFRA-M [In Russian]
16. The Succession to the Crown Bill-Constitution Committee publications.parliament.uk Retrieved from: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201213/ldselect/ldconst/106/10603.htm> [In English]
17. Succession to the Crown Act 2013 legislation.gov.uk Retrieved from: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/20> [In English]
18. Royal Marriages Act 1772 (repealed) legislation.gov.uk Retrieved from: <http://www.legislation.gov.uk/apgb/Geo3/12/11> [In English]
19. Queen Elizabeth II: the most dutiful monarch in a thousand years. telegraph.co.uk Retrieved from: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/queen-elizabeth-II/9927341/Queen-Elizabeth-II-the-most-dutiful-monarch-in-a-thousand-years.html> [In English]
20. PM's parliamentary address for the Diamond Jubilee gov.uk Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-parliamentary-address-for-the-diamond-jubilee> [In English]

Стаття надійшла до редколегії 26.08.2016.

Бруслик А. Ю., аспирант кафедры государственного строительства, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков
e-mail: bruslex7@gmail.com
ORCID 0000-0002-4217-2586

**Конституционно-правовая трансформация
британской монархии в новую эпоху Елизаветы II
(Статья вторая)**

В статье исследованы методы воздействия королевы на исполнительную власть. Существенное внимание уделено еженедельным аудиенциям Премьер-министра Великобритании у монарха и их значению для управления государством. Выделены главные факторы критики британской монархии (финансовый, моральный, институциональный) и в связи с этим рассмотрены способы восстановления авторитета монархии. Исследована совокупность проведенных реформ института монархии. Аргументирован вывод о том, что в нынешних условиях монархия является цементирующим государственным институтом, который позволяет сохранять национальное и государственное единство Соединенного Королевства.

Ключевые слова: влияние королевы, взаимоотношения, аудиенция, Премьер-министр, критика, реформирование, финансирование, престолонаследие, Елизавета II.

Bruslyk O. Y., postgraduate student, the Department of State Construction, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv
e-mail: bruslex7@gmail.com
ORCID 0000-0002-4217-2586

**Constitutional-Law Legal Transformation of the British Monarchy
in the New Era of Elizabeth II
(The second article)**

The article analyzes the methods of royal influence on the executive power. Attention is concentrated on the weekly audience between monarch and Prime Minister and their value for governance. The author proves, that weekly meeting with the monarch, where the Prime Minister has to report on the work done in a week, and that the government plans to do soon, serve as a constant reminder to the governor that the head of state is the monarch. Audiences satisfy the actual head of the United Kingdom and remind the Prime Minister, he and his Cabinet are temporary, while the monarchy and Britain – ever.

Attention is also concentrated on the main factors of criticism of the British monarchy: financial, moral and institutional. In this context, the article examines how the authority of the monarchy was restored. In addition, the article examines a set of constitutional-law reforms of the monarchy, which were held in the late twentieth century and in the early twenty-first century. For example, the financing reform of the monarchy and adoption by Parliament Sovereign Grant Act 2011; the succession to the Crown reform and adoption by Parliament Succession to the Crown Act 2013.

Now the British monarch is not governs the state, however, as we have proved in his arsenal is enough tool to exert influence on the executive power. During the reign of Queen Elizabeth II began largely perceived not as a head of state, but as a symbol of the nation, which acts as a focus for national identity, pride and unity. Moreover, the Queen is a symbol of statehood, the symbol of the UK, such as Big Ben. No wonder the in 2012 the most famous monument in London was officially renamed the Tower of Elizabeth II in honor of the Diamond Jubilee of Queen rule. All this gives us reason to believe that as long as there is a monarchy until then there will be a Kingdom.

Key words: Queen's influence, relationships, audience, Prime Minister, criticism, reform, financing, succession, Elizabeth II.